

Çin ve Türkiye İmajlarının Karşılıklı İnşası: Algılar, Sorunlar ve Politika Önerileri*

YANG CHEN*

Dr.Öğr. Üyesi
Tarih Bölümü,
Shanghai Üniversitesi, Çin

XIE FANG**

Yüksek Lisans Öğrencisi
Dünya Tarihi Bölümü, Liberal Sanatlar Koleji
Shanghai Üniversitesi, Çin

**Dr. Yang Chen, Şanghay Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksek Okulu Tarih Bölümü'nde Yardımcı Doçent ve Şanghay Üniversitesi Türk Araştırmaları Merkezi'nin Yönetici Direktörüdür. Türkiye hakkında iki kitabı ve Eleştirel Sosyoloji (Critical Sociology), İslam Sosyolojisi (Sociology of Islam), Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi (Belt & Road Initiative Quarterly), Arap Dünyası Araştırması (Arab World Research) ve daha pek çok dergide makaleleri yayınlanmıştır. Başlıca araştırma alanları Türkiye'de siyasi İslami hareketler, Türkiye'de parti siyaseti, Türkiye'nin dış politikası ve Çin-Türkiye ilişkileridir.*

E-Posta: ycwf2008@163.com

<http://orcid.org/0000-0002-4840-642>

***Xie Fang, Liberal Sanatlar Koleji'nde Dünya Tarihi alanında yüksek lisans adayı ve Şanghay Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi'nde araştırma görevlisidir. Araştırma alanları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin erken tarihi ve Türkiye-Yunanistan ilişkileri yer almaktadır.*

Atf: Yang, C. & Xie, F. (2021/2022). Çin ve Türkiye imajının karşılıklı inşası: Algılar, sorunlar ve politika önerileri. *Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 3(1), 16-25.

ÖZ

2010 yılında Çin ve Türkiye arasında stratejik işbirliği ilişkisinin kurulmasından bu yana ikili ilişkiler, önceki 40 yıla kıyasla daha fazla karşılıklı siyasi güven, ekonomik işbirliği ve kültürel alışveriş ile yeni bir döneme girmiştir. Ancak sık sık yapılan resmi temasların aksine, sıradan insanların her iki ülke hakkındaki görüşleri bu yeni gelişmelere ayak uyduramamıştır. Türklerin gözündeki Çin imajı hala bazı olumsuz olaylarla bağlantılıdır. Çin'in Türkiye anlayışı ise çeşitli tarihsel nedenlerden dolayı yüzeysel bir düzeyde kalmaktadır. Çinliler ve Türkler duygusal olarak yakınlaşır ve birbirini daha iyi anlarsa, iki ülkenin imajları önemli ölçüde iyileşecek ve Çin-Türkiye ilişkileri kaçınılmaz olarak güçlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Çin Çalışmaları, Çin İmajı, Çin-Türkiye İlişkileri, Türkiye İmajı, Türk Çalışmaları

2020 VE SONRASI, ÇİN VE TÜRK TARİHİ VE ikili ilişkilerin gelişimi açısından önemli bir dönem olmuştur. 2020, Çin-Türkiye stratejik ortaklığının kuruluşunun 10'uncu yıl dönümüdür. Ayrıca 2021, Çin ile Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerin 50'nci yıldönümü ve Çin Komünist Partisi'nin kuruluşunun 100'üncü yıldönümüdür.

2023 yılında Türkiye'nin kuruluşunun üzerinden bir asır geçmiş olacak. COVID-19 salgınının benzeri görülmemiş olumsuz sonuçlarıyla karşı karşıya kalan Çin ve Türkiye, "Çin Rüyası"nı ve "Türk Rüyası"nı gerçekleştirmek için sürekli mücadele etmektedir. İki taraf da bağımsız bir yol seçmeye çalışmaktadırlar.

Dahası Türkiye ve Çin, "Kuşak ve Yol" Girişimi ile "Orta Koridor" Projesi arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik karşılıklı sinerjilerinde de örneklendiği üzere kendi kalkınma stratejileri konusunda benzer görüşleri paylaşmaktadır. Çin, Türkiye'nin bölgesel ve küresel ilişkilerdeki artan rolüne önem verirken, Türkiye de Çin'in yükselişini desteklemektedir (Colakoglu, 2014). Bu durum, Batılı ülkelerin Çin ve Türkiye'nin gelişimine şüphe ve eleştiri ile yaklaşan hatta bu gelişimi sınırlandırmaya çalışan tavırlarının karşısında yer almaktadır.

Çin ile Türkiye arasındaki stratejik işbirliği ilişkisinin kurulduğu 2010 yılından bu yana, ikili ilişkiler önceki 40 yıla göre daha fazla siyasi karşılıklı güven, ekonomik işbirliği ve kültürel alışveriş ile yeni bir döneme girmiştir (Chen, 2020). Ancak sık sık yapılan resmi temasların aksine, sıradan insanların her iki ülke hakkındaki görüşleri bu yeni gelişmelere ayak uyduramamıştır. Türklerin gözünde, Çin'in imajı hala olumsuz olaylarla bağlantılıdır ve Japonya ve Güney Kore'nin Türkiye'deki olumlu imajının hala gerisindedir. Tarihsel nedenlerden dolayı Çin'in Türkiye anlayışı da yeterli değildir. Kuşak ve Yol Girişimi'nin inşası esas olarak politika, altyapı, ticaret, finans ve halklar arası alışverişteki bağlantılara yöneliktir. Muhtemelen "halklar arası temaslar", iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmenin en önemli temelidir. Eski bir Çin atasözünün dediği gibi, "İnsanlar arasındaki yakın temastan kaynaklanan dostluk, sağlam devletler arası ilişkilerin anahtarıdır". Çinliler ve Türkler duygusal olarak yakınlaşır ve birbirini daha iyi anlarsa, iki ülkenin birbirleri hakkındaki imajı önemli ölçüde iyileşecek ve Çin-Türkiye ilişkileri kaçınılmaz olarak güçlenecektir.

Bu makale üç kısımda ele alınmıştır: Birinci kısım, 2010 yılından bu yana Çin-Türkiye stratejik

İki devlet başkanının liderliği sayesinde Çin-Türkiye ilişkileri normalleşiyor. (United World, 2019)

işbirliği ilişkisindeki güncel gelişmeleri makro düzeyde analiz etmektedir. İkinci bölüm, Türk halkının gözünden Çin imajını ve Çin halkının gözünden Türkiye imajını anlatmaktadır. Üçüncü bölüm, bu farklı algıların arkasındaki olası nedenleri araştırmaktadır. Makale, iki taraf imajının nasıl iyileştirilebileceğine dair öneriler sunan bir bölümle sonuçlanacaktır.

Çin-Türkiye İlişkilerindeki Statüko

2010'dan bu yana Çin-Türkiye ilişkilerinin gelişimi kabaca üç aşamaya ayrılabilir. İlk aşama, 2010 yılında stratejik ortaklığın kurulmasından 2016 yılındaki askeri darbe girişimine kadardır. Çin-Türkiye ilişkilerinin bu aşamadaki temel özelliği “iki adım ileri ve bir adım geri” idi. Çin ve Türkiye bu aşamada birbirlerinin ülkelerinde “Çin Kültür Yılı” (2012) ve “Türk Kültür Yılı” (2013) düzenlemelerine rağmen, Sinciang'daki şiddetli terör olaylarının ardından 2014 ve 2015 yıllarında ilişkiler gerilemiştir. Bu dönemde Türk tarafı, Çin-Türkiye ilişkilerinin daha da geliştirilmesi konusunda tereddütlüydü ve ikili

ilişkilerin ana itici gücü Çin tarafıydı.

İkinci aşama, 2016'daki askeri darbe girişiminden Şubat 2019'a kadarki dönemdir. Bu aşamanın ana özelliği, “talihsizliğin arkadaşlık samimiyetini test etmesi” idi. 3-6 Ağustos 2016 tarihlerinde Çin Dışişleri Bakan Yardımcısı Zhang Ming Türkiye'yi ziyaret etti (Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2016). 18-20 Nisan 2017 tarihlerinde Çin Başbakan Yardımcısı Liu Yandong Türkiye'yi ziyaret etti (Yang & Chun, 2017). Her iki ziyaret de Türkiye'nin zor şartlar altında olduğu bir dönemde gerçekleştirildi ve Türkiye bu ziyaretleri, Çin tarafından ulusal egemenliğinin ve birliğinin desteklenmesi olarak değerlendirdi. Ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan, 3 Eylül 2016 tarihinde Hangzhou G20 Zirvesi'ne katıldı. Mayıs 2017'de Pekin'de düzenlenen Birinci Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu'na katılan Cumhurbaşkanı Erdoğan, açılış konuşmacılarından biriydi. Bu etkileşim dizisi hem Çin'in Türkiye'ye verdiği önemi hem de Türkiye'nin Çin'e olan güvenini yansıtmaktadır.

Üçüncü aşama, Şubat 2019'dan günümüze kadar devam eden dönemdir. Bu aşamanın ana özelliği

ise “dikkatle ilerlemektir”. 9 Şubat 2019’da Türk Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, Çin hükümetinin bir milyon Uygur’u hapsetmek için Sinciang’da bir “toplama kampı” kurduğu şeklinde bir açıklama yaptı. Çin hükümetini ırklarını, dinlerini ve kültürlerini “yok etmeye” çalışarak Uygurların ve diğer Müslümanların insan haklarını ciddi şekilde ihlal etmekle suçladı (Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2019). Bu durum Türkiye’yi İslam dünyasında Çin’i Sinciang’la ilgili konularda eleştiren ilk ülke yaptı ve uluslararası medyanın büyük ilgisini çekti.

Açıkça görülüyor ki siyasi olarak karşılıklı güven eksikliği, Çin-Türkiye ilişkilerinin gelişmesinin en önemli noktası olmaya devam etmektedir. Ancak iki devlet başkanının liderliği sayesinde Çin-Türkiye ilişkileri her zaman sakinleşebilmekte ve yeniden yola çıkılabilmektedir.

Bu olaylar dizisini takip ederken, Çin ve Türkiye ilişkilerinin seyrinin adeta bir tahterevallî gibi olduğu görülür. 2009 yılında 5 Temmuz Olayı’nın patlak vermesi Çin-Türkiye ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştur. O gün, Sinciang Urumçi’de yaralama, yağma ve yakma suçları gibi bir dizi ciddi şiddet olayları meydana geldi. Birçok masum insan ve polis görevlisi öldürüldü veya yaralandı, birçok araç yakıldı ve birçok dükkan talan edildi ve yakıldı. Ancak Türkiye’den gelen tepki şiddet uygulayan teröristleri suçlamak değil, Çin’in Sinciang politikasını eleştirmek oldu. Neyse ki sonraki yıl iki ülke bu olayın etkisini azaltmayı ve stratejik bir işbirliği ilişkisi kurmayı başardı. Ancak Temmuz 2015’te Türkiye’de Çin karşıtı bir gösteri patlak verdi. Ardından, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Temmuz ayı sonunda Çin’e yaptığı ziyaret ile iki ülke

arasındaki ilişkiler normale döndü.

Türkiye’de 2016 yılında yaşanan başarısız askeri darbenin ardından Çin-Türkiye ilişkileri daha da gelişmiş ve teröre karşı ortak mücadele gibi konularda fikir birliğine varılmıştır. Şubat 2019’da Türk Dışişleri Bakanlığı’nın Çin’in Sinciang politikasını suçlaması yine Çin-Türkiye ilişkilerinde krize yol açmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Temmuz ayında Çin’e yaptığı ziyaretle ikili ilişkiler yeniden normale dönmüştür.

Açıkça görülüyor ki siyasi olarak karşılıklı güven eksikliği, Çin-Türkiye ilişkilerinin gelişmesinin en önemli noktası olmaya devam etmektedir, yani bu tür sorunlar ne zaman patlak verse iki ülke arasındaki siyasi ilişkiler çalkantılı hale gelmektedir. Ancak iki devlet başkanının liderliği sayesinde Çin-Türkiye ilişkileri her zaman sakinleşebilmekte ve yeniden yola çıkılabilmektedir.

Çin’in Türkiye Algısı ve Türkiye’nin Çin Algısı

Son on yılda, Çin ile Türkiye arasındaki çalışanların karşılıklı değişiminin sürekli artmasıyla birlikte Türkiye’nin Çin’deki imajı sürekli olarak iyileşti ve bazı Türkçe anahtar kelimeler Çin’de de sıkça anılmaya başlanmıştır. Bunlardan biri “hüzün”dür (Pamuk, 2007). Bu kelime, Türk romancı Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Orhan Pamuk’un İstanbul: Anılar ve Şehir adlı eserinden geliyor. Tanınmış bir yazar olarak, Pamuk’un neredeyse tüm romanları Çin’ce’ye çevrilmiştir ve romanlarında inşa edilen Türk imajı Çinli okuyucular tarafından iyi bilinmektedir. Elbette günümüz Türkiye Cumhuriyeti kasvetli bir yaşam biçimine sahip değil, son dönem Osmanlı İmparatorluğu’nun kasvetli yaşam biçimiyle keskin bir tezat içinde ve oldukça modern, parlak ve güzel.

İkinci kelime ise “romantik”. Çinlilerin hayal gücünde Türkiye, mükemmel coğrafyası ve manzarasıyla romantik bir yerdir. Akdeniz, Ege Denizi, İstanbul Boğazı gibi isimlerin zikredilmesi bile Çinlilerin gözünde canlanmakta ve hasret uyandırmaktadır. Bu yüzden “Seni Romantik

Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi ile diplomatik ilişkilerimizin 50. yıldönümü çerçevesinde gerçekleştirilen görüşme.
(Xinhua/Mustafa Kaya, 2021)

Türkiye'ye Götüreceğim" şarkısı Çin'de çok popülerdir.

Üçüncüsü ise "çeşitlilik". Türkiye farklı kültürlerle sahip bir ülkedir. Birçok imparatorluğun kalıntıları Türkiye'de sürekli olarak kazılmakta ve ortaya çıkarılmaktadır. Camiler, kiliseler, sinagoglar ve daha fazlası İstanbul'un her yerinde görülebilir. Ayrıca Türk mutfağı, komşu ülkelerden gelen yemeklerin özünü bünyesinde barındırmaktadır ve böylece Türkiye dünyanın en büyük üçüncü lezzet ülkesi olarak ün kazanmıştır.

Bu olumlu izlenimlerin yanı sıra Çin halkının zihnindeki Türkiye imajı bazı tarihi olaylardan da etkilenmiş ve Türklerin Çin izlenimi derinden sarsılmıştır. İlk olay Kore Savaşı'dır. Çin'in tarihsel anlatısında Kore Savaşı, Yeni Çin'in gerçek kuruluşu içindi. 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti henüz kurulmuştu ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Yeni Çin'i

her yönden izole etti ve engelledi. Askeri cephede, ABD Kore Savaşı'nı başlattı, Yedinci Filo'yu Tayvan Boğazı'nı işgal etmesi için gönderdi ve Güneydoğu Asya'daki Çinhindi Savaşı'na müdahale etti. Siyasi düzlemde de ABD, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization, NATO) ve diğer ülkelerden Yeni Çin'in meşruiyetini tanımalarını istedi ve Birleşmiş Milletler'i, Kuomintang tarafından yasadışı olarak işgal edilen koltukların yerine Yeni Çin'in yasal temsilciler göndermesini önlemek için manipüle etti. Ekonomik olarak Çin'e abluka ve ambargolar uygulandı ve tüm ülkelerin ticaret gemilerinin Yeni Çin limanlarına girmesi engellendi. Çin, başında ABD'nin bulunduğu Batılı ülkelerin kuşatmasını ve ablukasını kırmak için Kore Savaşı'na katılmak üzere bir "gönüllü ordu" gönderdi. Bu sırada Türkiye'nin Demokrat Partisi hükümeti, ABD'nin

önderlik ettiği “Birleşmiş Milletler Ordusu”na katılmak üzere bir “Türk tugayı” gönderdi ve böylece Çin ve Türkiye düşman oldular.

Bu olay aynı zamanda Türkiye’nin modern Çin anlayışını da derinden etkilemiştir. Kore Savaşı’ndan önce Türkler, Çin hakkında çok az şey biliyorlardı ve hiçbir fikirleri yoktu. Ancak Kore Savaşı’nda Türkiye’nin ilk kez savaş muhabirleri oldu. O sıralarda Çin ile Türkiye arasındaki çatışmayı haber yapmak için Kore savaş alanına gittiler. Çin hakkındaki çoğu haber, Çin’in komünist bir ülke olduğunu ve komünizm karşıtı kampın bir üyesi olarak Türkiye’nin “Kızıl Çin”e kararlılıkla karşı çıkması gerektiğini vurguluyordu. Bununla birlikte ideolojideki farklılık tek başına yerel halkın duygularını alevlendiremez. Bu nedenle birçok haberde, tarihte Çin ile Türkiye arasındaki çelişkilerin ve çatışmaların izi sürülerek, Türk ulusal hassasiyeti tahrik edilerek Çin’e karşı düşmanlık derinleştirilmektedir (Ungor, 2006).

Batı’nın ajitasyon ve propagandası, ikili ilişkilerin istikrarlı bir şekilde gelişmesini engelleyen sorunları büyütme büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır. İki toplum bu konuda benzer algıları paylaşabilirse, iki ülke arasındaki ilişkilerin istikrarlı bir şekilde gelişmesi daha sağlam bir kamusal temel kazanacaktır.

İkincisi ise Varyag olayıdır. Varyag uçak gemisi, Çin’in ilk uçak gemisi Liaoning’in selefidir. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra, Varyag uçak gemisi henüz tamamlanamamıştı ve Ukrayna’da atıl durumda bırakılmıştı. Daha sonra Makao’lu bir iş insanı, onu kapsamlı bir deniz turizm tesisine dönüştürmeyi umarak 1998’de satın aldı. Ancak Temmuz

2000’de Varyag’ın Karadeniz limanından ayrılarak Boğaziçi’ne yönelmesi üzerine Türkiye üçüncü bir ülkenin baskısına maruz kaldı ve Varyag’ın iri olması nedeniyle boğazdan geçişine izin vermedi. Geçiş 31 Ekim 2001’de izin verildi (Xian, 2011). Geminin, bir yıldan fazla bir süre serbest bırakılmaması ve müzakereler, özellikle 1990’lardan itibaren Batı’dan gelen sürekli baskıyla birlikte Çinlilerde büyük bir aşağılanma hissi uyandırdı. Birkaç yıl önce o dönemde bu konudan sorumlu deniz albayı Amiral Cem Gürdeniz, Şanghay’ı ziyaret ettiğinde, Varyag’ın çeşitli nedenlerle boğazdan geçmesine izin verilmediğini, deniz köprüsünden geçiş durumunu ve kaza ihtimalini katarak risk durumunu açıkladı. Ancak Çin kamuoyu bu mantığa aşina değildi. Bundan ötürü Çinliler, Varyag uçak gemisi hikayelerini hep Türkiye’ye dair olumsuz izlenimler yaratmaya devam eden acı hatıralar olarak anmışlardır.

Üçüncüsü sözde “Sinciang sorunu”. Aslında bazı Batılı ülkelerin sözde “Doğu Türkistan” ayrılıkçılarına barınma ve yardım sağlayan ana güç olduğu biliniyor, ancak Çin halkı bu konuyu dile getirdiğinde akıllara hep Türkiye geliyor. Türkiye’de Sinciang, medya ve kamuoyunda sıklıkla “Doğu Türkistan” olarak anılmaktadır. Hatta bazı politikacılar ve siyasi partiler kendi dar siyasi çıkarları için bu soruna yoğunlaşmaktadırlar (Rui & Lei, 2016). Ayrıca, Batı’nın ajitasyon ve propagandası, ikili ilişkilerin istikrarlı bir şekilde gelişmesini engelleyen bu sorunları büyütme büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında iki toplum bu konuda benzer algıları paylaşabilirse, iki ülke arasındaki ilişkilerin istikrarlı bir şekilde gelişmesi daha sağlam bir kamusal temel kazanacaktır (Ye, 2015).

Yukarıdaki olaylara ek olarak 2020’de COVID-19 salgınının patlak vermesi, Çin-Türkiye ilişkilerine yeni zorluklar ve fırsatlar getirdi. Salgına karşı küresel mücadelede Çin çok büyük bir bedel ödemiştir ve ihtiyacı olan tüm ülkelere yardım etmeye ve işbirliği

İstanbul'da Çin Kültür Yılı'nda geleneksel Çin ejderha dansı yapılıyor. (China Daily, 2012)

yapmaya hazırdır. Örneğin, Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin'de yapılan bir aşıyı bizzat aldı ve bu Çinlilerin zihnindeki Türkiye'nin imajını büyük ölçüde güçlendirdi (Wei, 2021). Çin ayrıca aşı üretmek için Türkiye ile işbirliği de yaptı. Ancak Oryantalist düşünceye sahip bazı Türk akademisyenler, politikacılar tarafından araçsallaştırılan Batı hegemonik söylemine bağlı kalarak bunun Çin'in "aşı diplomasisi" olduğunu savundular. Böylece tekrar eden olaylar döngüsü, ikili ilişkilerin geliştirilmesine ciddi zorluklar getirmiştir.

Çin ve Türk Halkı Arasındaki Karşılıklı Yanlış Anlamanın Temel Nedenleri

Çin-Türkiye ilişkileri, Çin ve Türkiye halkları arasında süregelen yanlış anlaşılmalardan zarar görmektedir. Bu durumun aynı zamanda, her iki ülke akademisyenleri için de geçerli olması, olumlu

imajların karşılıklı inşasını kaçınılmaz olarak etkilemektedir. Kamu desteği ve karşılıklı anlayış yoksa, ikili bir ilişkinin geliştirilmesi çok sayıda engelle karşılaşacaktır. Bu tür yanlış anlamaların arkasındaki nedenler şöyle sıralanabilir:

Öncelikle siyasi açıdan Çin ve Türkiye arasındaki diplomatik öncelikler konusunda hala bir uçurum bulunmaktadır. Çin'in stratejik düşüncesinde Türkiye ile stratejik ortaklık son derece önemli çünkü Türkiye hem NATO üyesi bir ülke hem de Şanghay İşbirliği Örgütü'nün diyalog ortağıdır. Bu da Türkiye'yi Avrasya'da önemli bir işbirliği ortağı yapmaktadır. Ayrıca Türkiye yükselen bir bölgesel güç, Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan bir kara köprüsü ve "Kuşak ve Yol Girişimi"nin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Türkiye için Çin ile ilişkilerin geliştirilmesi iki nedenden dolayı büyük önem taşımaktadır. Stratejik olarak Türkiye,

geleneksel Batılı müttefiklerine Çin'in stratejik bir alternatif olduğu mesajını vermeyi ummaktadır. Bu, Türkiye'nin Şanghay İşbirliği Örgütü'ne katılma başvurusunda açıkça görüldüğü gibi iki ülke arasındaki artan askeri ilişkilerden de anlaşılabilir. Ekonomik olarak ise Türkiye, Çin pazarının paha biçilmez ekonomik fırsatlara sahip olduğuna inanmaktadır ve bu nedenle Doğu ile Batı arasında bir köprü olma rolünü vurgulayarak Batı ekonomisine olan bağımlılığını azaltmaktadır (Chaziza, 2016). Bu, Batı'ya karşı üçüncü taraf muamelesinin Çin-Türkiye ilişkilerinde önemli bir faktör haline geldiğini göstermektedir. Buna ek olarak Çin ve Türkiye arasındaki ilişkilerde, BM reformu, Suriye krizi, Arap Baharı ve daha fazlası gibi önemli küresel meselelere ilişkin anlayışlarındaki tutarsızlıklardan dolayı sıkıntılar yaşanmaktadır.

21'inci yüzyılda Türkiye ile Çin arasındaki ticaret hacmi giderek arttı, 1990 yılında ticaret hacmi 283 milyon ABD Doları iken 2020'de 24.08 milyar doları buldu.

İkinci olarak, alım satım açısından bakıldığında, Türk iş adamları Çin pazarına büyük önem vermektedir. Türkiye, demiryolları, köprüler ve hidroelektrik projelerinde Çin ile işbirliği yapmayı ummaktadır ancak artan ticaret açığı Türkiye için önemli bir endişe haline de gelmiş durumdadır. Çin, Türkiye ile ekonomik alışverişine değer vermektedir. Örneğin Huawei Teknoloji Limited Şirketi, Türkiye'de bir araştırma ve geliştirme merkezi kurmuştur. Huawei'nin 5G teknolojisindeki atılımı ise büyük ölçüde Türk bilim insanı Prof. Erdal Arıkan'ın bilimsel başarılarına dayanmaktadır. Ayrıca bu ürünler, Türkiye ile Avrupa arasındaki gümrük birliği sayesinde doğrudan AB pazarına girebilmektedir. Bu

durum Çin'in Türkiye'deki yatırımlarını genişletmesi için elverişli koşullar yaratmaktadır.

21'inci yüzyılda Türkiye ile Çin arasındaki ticaret hacmi giderek arttı ve artmaya devam etmektedir. 1990 yılında ticaret hacmi 283 milyon ABD Doları iken bu rakam 2000 yılında 1,441 milyar ABD Dolarına yükseldi. 2012'de 24.128 milyar dolar iken 2015'te 27.3 milyar dolara yükseldi. 2020'de iki ülke arasındaki ticaret hacmi 24.08 milyar doları buldu (Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2021). Ancak asıl mesele, Çin'in Türkiye'nin dünyadaki ikinci, Asya'daki en büyük ticaret ortağı olmasına rağmen iki ülke arasındaki toplam ticaret hacminin 2010'dan bu yana henüz bir atılım yapamamış olmasıdır. Karşılıklı olarak açıklanan hedef ise 50 milyar ABD dolarıdır.

Bir diğer sorun da Türkiye'nin Çin-Türkiye ticaret alışverişinde bir avantajının olmamasıdır. Çin'e ihraç edilen ürünler ağırlıklı olarak hammadde, ithal edilen ürünler ise ağırlıklı olarak makinelerdir. Ticaret açığının nasıl azaltılacağı, iki ülke arasındaki ürün alışverişinin nasıl artırılacağı ve iki ülke arasındaki karşılıklı yatırımın nasıl genişletileceği, Çin ve Türkiye'nin birlikte ele alması ve çözmesi gereken konulardandır.

Üçüncü olarak akademik açıdan Çin ve Türkiye, "Çin'de Türk Kültür Yılı", "Türkiye'de Çin Kültür Yılı" ve "Çin'de 2018 Türkiye Turizm Yılı" düzenledi. İki ülkenin kültürel ve entelektüel çevreleri arasındaki alışverişler artmaya başladı ve giderek artan sayıda akademisyen ve öğrenci birbirlerinin ülkelerinde çalışmakta ve okumakta. Ancak iki taraf arasındaki genel anlayış, her iki tarafın da ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Türkiye'de Sinoloji veya Çin Araştırmaları, 1935 yılında Ankara Üniversitesi'nde kurulduğundan bu yana dikkate değer sonuçlar elde etmesine rağmen şu anda yetersiz öğretim üyesi, öğrenci toplamada zorluklar, yetersiz sosyal destek ve devlet desteği gibi zorluklarla karşı karşıya (Saritas & Yang,

2014). Çin'de birçok üniversite Türkiye Araştırmaları Merkezleri kurup Türkiye Araştırmaları'na adanmış olsa da, bunların doğru ve özgün bilgi arzı hala yetersizdir. Çin ve Türkiye'nin hala birbirlerini doğru anlamamalarının ve bu amacı gerçekleştirmek için çoğunlukla üçüncü taraf materyallere güvenmelerinin temel nedeni budur. Bu durumun acilen çözülmesi gerekmektedir.

Karşılıklı Yanlış Anlamayı Azaltmaya Yönelik Ön Tedbirler

Yukarıda da bahsedildiği gibi Çin ve Türkiye halkları arasındaki yanlış anlaşılmalara çözmek, birden fazla aktörün katılımıyla birlikte politikacıların, iş dünyasının, akademisyenlerin, gazetecilerin ve geniş kitlelerin ortak çabasıyla gerektirmektedir. En önemli faktör, iki halk arasındaki alışverişi güçlendirmek, birbirlerinin ulusal koşullarına aşina bir grup uzman ve akademisyen yetiştirmek ve Çin ve Türkiye hakkında daha fazla bilgi sağlayarak birbirlerini doğru anlamalarını hızla geliştirmektir. Bu amaca aşağıdakiler ile ulaşılabilir:

Birincisi, Çin'de Türkiye Çalışmaları ve Türkiye'de Çin Çalışmaları'nın geliştirilmesini teşvik etmek ve karşılıklı olarak profesyonel, tarafsız, doğru bilgi arzını artırmaktır. Türkiye Araştırmaları bir araştırma alanı olarak Çin'de görece geç başlamış olsa da son on yılda hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Örneğin Çin'de ülke genelinde Türkiye Araştırmaları konusunda uzmanlaşmış birkaç merkez kurulmuştur. "Türk Araştırmaları" adlı akademik bir dergi çıkarılmış, Türkiye Araştırmaları Konsorsiyumu kurulmuş ve her yıl birkaç kez Türkiye Araştırmaları akademik konferansı düzenlenmektedir. Tabii ki genel olarak bu eserler hala Çinli akademik çevrelerin ve sıradan insanların ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Örneğin, Türkiye'de ve dünyanın geri kalanında Mustafa Kemal Atatürk hakkında kitap

yayınları boldur, ancak Çin'de yayınlanan bir tane bile Atatürk monografisi yoktur ve Atatürk'ün Nutuk'unun Çince versiyonu halen bulunmamaktadır. Bu nedenle, Çin'deki Türk Araştırmaları için araştırmacıların kat edilecek daha çok yolu vardır.

Çin Araştırmaları da Türkiye'de de benzer bir durumla karşı karşıya görünmektedir. Çağdaş Çin'i inceleyen bilim adamlarının sayısı hala nispeten sınırlıdır yani Çin hakkındaki bilgi arzı yetersizdir ve Türk halkının ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Bu alanda önemli bir gelişme, 2020 yılında İstinye Üniversitesi Kuşak ve Yol Araştırmaları Merkezi adında bir araştırma merkezinin kurulmasıdır. Bu, Çin Çalışmalarına ağırlık veren "Kuşak ve Yol"a odaklanan Türkiye'nin ilk araştırma merkezidir. Çin-Türkiye ilişkilerindeki yeni dönem yeni nesil araştırmacıların ortaya çıkmasını gerektirmektedir.

İkincisi, Çin-Türkiye turizm işbirliğini güçlü bir şekilde geliştirmek ve sıradan insanlar arasındaki doğrudan alışverişi artırmaktır. Turizm ekonomik faydalar sağlar, bir kültür endüstrisidir ve insanların bağlantı kurması için en avantajlı yolu temsil eder. Türkiye'nin turizm sektörü son derece gelişmiştir ve her yıl 40 ila 50 milyon turist çekmektedir, ancak Çin'den gelen turist sayısı COVID-19 salgınından önce yalnızca 100,000'den günümüzde 500,000'e yükselmiştir, bu Türkiye'ye gelen toplam turist sayısının yalnızca küçük bir yüzdesini oluşturmaktadır. Ancak, bu az sayıdaki turist bile Çin'de Türkiye'nin romantik imajının tanıtılmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Aynı şey Çin için de geçerlidir. Yaz kampları veya diğer değişim programları aracılığıyla Çin'i ziyaret eden Türk öğrenciler de klişelere meydan okumaya yardımcı olmaktadır. Turizm, sıradan insanların başka bir ülkeyi genellikle haber, medya ve sanattan daha etkili olan ilk elden deneyimle daha doğru ve otantik bir merkezde tanımaya teşvik eder.

Üçüncüsü, bilimsel araştırmalarda işbirliği yoluyla iki ülke arasındaki karşılıklı güveni pekiştirmek için aktif olarak ortak araştırma merkezleri ve hatta ortak

üniversiteler kurmaktır. Türkiye, somut sonuçlara ulaşmış birçok ülke ile benzer bilimsel araştırma işbirliği projelerine zaten sahiptir. Son yıllarda Türkiye’de okuyan Çinli öğrencilerin sayısı ve Çin’de okuyan Türk öğrencilerin sayısı artmıştır ve bu da gelecek için büyük bir potansiyel göstermektedir. Ancak ortak bir araştırma merkezi veya ortak bir üniversite kurulabilirse, üst düzey akademisyenler karşılıklı ziyaretlere giderek diyalog, fikir alışverişi yapabilir, son teknoloji ve sosyal bilim alanlarında paylaşımlarda bulunabilirler. Bu tür alışverişler, Batılı ülkelerin bilgi üretmedeki baskın rolünü kırıp “Oryantalist” araştırma paradigmasını ortadan kaldırmak ve iki ülkenin bağımsız yollarını gerçekleştirip birlikte çalışmak için anahtardır.

Sonuç

Çin-Türkiye ilişkileri son iki yüz yılda “ortak kader” ve “siyasi eşitlik” üzerine inşa edilmiştir. Yüz yıl önce Osmanlı İmparatorluğu “Avrupa’nın Hasta Adamı”, Çin ise “Doğu Asya’nın Hasta Adamı” olarak anılırdı. 1925’te Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Cumhuriyeti yeniden bir araya geldiğinde, her iki ülke de Batı emperyalizmine karşı direnişlerinde ve ulusal bağımsızlık mücadelelerinde tarihi bir dönüm noktasıyla karşı karşıydılar. Şimdi 21’inci yüzyılda Çin’in “Çin Rüyası” ve Türkiye’nin “Türk Rüyası” gerçekleşmeyi beklemektedir. Çin ve Türkiye arasındaki ikili ilişkiler, karşılıklı sempati, destek ve işbirliği için sağlam bir temele sahip fakat sıradan insanlar arasında karşılıklı anlayışı geliştirmede daha da ileri gidilmesi gerekmektedir. Sürekli temas, anlayış ve kavrayış yoluyla iki toplum birbirini anlayabilir, geçmişteki yanlış anlamaları ortadan kaldırılabılır ve daha köklü, eskisinden daha da yükseğe ulaşan ikili ilişkileri ilerletmek için sağlam bir temel oluşturabilir. 🌸

Teşekkür

Bu makale, “Çin Eğitim Bakanlığı Felsefe ve Sosyal Bilimler Temel Projesi” (17JZD036) ve “Çin Ulusal Sosyal Bilimler Vakfı’nın Sonradan Finanse Edilen Projesi” tarafından finanse edilerek desteklenmektedir.

Kaynakça

- Chaziza M. (2016). Sino-Turkish “Solid Strategic Partnership”: China’s Dream or a Reality? *China Report*, 52 (4), 265-283.
- Chen, Y. (2020). Developments in China-Turkey Relations: A View from China. *Critical Sociology*, 46 (4-5), 777.
- Colakoglu, S. (2014). Turkish Perceptions of China’s Rise. *USAK Report* (39), 11-38.
- Pamuk, O. (2007). *Istanbul: Memories and the City* (Translated by He Peihua). Shanghai: Shanghai People’s Publishing Press.
- Rui, S. & Lei, Z. S. (2016). The Turkish Public’s Impression of China. *Weishi*, (3), 87-89.
- Saritas, E. & Chen, Y. (2014). A General Look Into Chinese Researches in Turkey as of Year 1935. *West Asia and Africa*, (2), 149-157.
- Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. (2021, Mart 3). Brief introduction of China-Turkey economic and trade cooperation from January to December 2020. <http://www.mofcom.gov.cn/article/tongjiziliao/sjtj/yyzggg/202103/20210303042239.shtml> adresinden alınmıştır.
- Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2016, Ağustos 5). Chinese Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying’s Remarks on Vice Minister Zhang Ming’s Visit to Turkey. http://www.fmprc.gov.cn/web/wjdt_674879/fyrbt_674889/t1387140.shtml adresinden alınmıştır.
- Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2019, Şubat 2). Chinese Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying answered reporters’ questions on the situation and policies in Xinjiang. <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cetur/chn/xwdt/t1636990.htm> adresinden alınmıştır.
- Ungor, C. (2006). Perceptions of China in the Turkish Korean War Narratives. *Turkish Studies*, 7 (3), 405-420.
- Wei, Y. (2021, Ocak 15). Turkish President Erdogan received China’s COVID-19 vaccine. *Guancha*. https://www.guancha.cn/international/2021_01_15_577969.shtml adresinden alınmıştır.
- Xian, X. (2011). China and Turkey: Forging a New Strategic Partnership. *West Asia and Africa*, (9), 24.
- Yang, Q. Y. & Chun, L. (2017, Nisan 19). Turkish President Erdogan meets with Liu Yandong. *Xinhuanet*. http://www.xinhuanet.com/politics/2017-04/19/c_1120835097.htm adresinden alınmıştır.
- Ye, T. Q. (2015). The Image Construction of Turkey in Chinese Mainstream Newspapers and Discourse Analysis on Reports about Turkey. *West Asia and Africa*, (5), 99-113.